

Előszó

A finn nyelv és filológia egyetemi oktatásának már több mint 130 éves múltja van Magyarországon, de finn szakról csak az 1982–1983-as tanév óta beszélhetünk. Ekkortól folyik ui. államközi egyezmény alapján az ELTE Finnugor Tanszékén finn nyelv és kultúra szakos képzés, ill. ekkor hozták létre a vendégtanári (segédprofesszori, majd professzori) státust a már évtizedek óta meglévő finn lektori státus mellé. Később a debreceni egyetemen is szakos formát öltött a finnoktatás.

A budapesti – s egyben a magyarországi – finn szakos képzés a 2002–2003-as tanévben töltötte be huszadik évét. Az évforduló tiszteletére tanszékünk a tanév végén, 2003. május 7–8-án, országos diákkonferenciát rendezett, amelyre a hazai társtanszékekről hívtunk meg hallgatókat. Ilyen rendezvényre korábban nem volt példa tanszékeink gyakorlatában.

Konferenciánk elsődleges célja az volt, hogy lehetőséget teremtsen finn szakos vagy a finnugor nyelvek, népek kutatásával ismerkedő hallgatóknak a nyilvános szereplésre, valamint arra, hogy kipróbálhassák magukat a tudományos konferenciákkal járó tevékenységekben (szekcióbeosztás, elnökösködés, hozzászólás stb.). Nem valamiféle közös kutatómunka utáni beszámolókról volt tehát szó; a jelentkezőktől azt vártuk, hogy önállóan választott témájukat és önállóan elért eredményeiket ismertessék. A szervezési feladatok zömét az elszállásolásától a kávézási kellékek beszerzéséig hallgatóink látták el. A magyarországi finn lektorok – Anja Haaparanta Pécsről, Sanna Lähde Debrecenből, Marja Seilonen Budapestről, Rigina Turunen Szegedről – ott voltak a résztvevők közt; némelyikük már előzőleg is segített tanítványainak a felkészülésben és az előadások megformálásban.

A konferencián több tucatnyi hallgató gyűlt össze öt egyetem képviseletében; az említetteken kívül még Piliscsabáról, az ország egyik legfiatalabb finnugor tanszékéről jöttek résztvevők. Előadás húsz hangzott el, különböző tudományterületekről: nagy részük valamilyen finn tárggyal – nyelvvel, irodalommal stb. – foglalkozott, vagyis az ún. Finnország-kutatás (magyarán: fennológia) tárgykörébe tartozott, kisebb részük pedig a lapp kultúrával (2 előadás) és a szamojédekkel, ill. az oroszországi finnugor nyelvek valamelyikével (4 előadás) volt kapcsolatos. A konferencia hivatalos nyelvei, a magyar és a finn, teljesen egyenlően oszlottak meg: az előadások fele magyarul, fele finnül hangzott el.

A szekcióválaszték és a tematika egyaránt színes volt, az előadások színvonala pedig felülmúlta várakozásunkat. A hallgatók lelkesültségétől és

kiváló teljesítményétől felbátorítva döntöttünk úgy, hogy a konferencia termését könyvalakban közzétesszük. Nyilvánvaló, hogy a diákelőadások megjelentetése több szempontból is hasznos lehet.

Először is a feladat rákényszeríti a hallgatókat arra, hogy megtapasztalják a tudományos szöveg létrehozásának szépségeit és gyötrelmeit. Mivel Magyarországon nemigen tanítanak tudományosszöveg-alkotást, s a finn szakos tantervben sincs hely kötelező íráskurzus számára, egy készülő tanulmánykötet jó alkalom a hiánypótlásra, s aki előadását a szerkesztői útmutatás szerint átdolgozta, az némileg gyakorlottabban állhat a jövő feladatai, pl. a szakdolgozat-írás elé. Külön ki kell emelni az idegen nyelven való írás jelentőségét: ilyenkor még több tudatosságra és megfontoltságra van szükség a gondolkodásban, ill. a fogalmak körülhatárolásában, mint az anyanyelven való íráskor.

Másodszor, egy ilyen kiadvány a finn illetékesek tájékozódását is segítheti. A finn felet – állami tisztségviselőket, szakértőket, a finn nemzeti tudományok képviselőit – ugyanis mindig érdekelte, hogy mi történik az országa és más országok által közösen fenntartott oktatóhelyeken, milyen messzire jutnak tanulmányaik során a finn szakos vagy finn nyelvórákra járó külföldi diákok, milyen a finn nyelv- és kultúra külföldi oktatásának határfoka, milyen finn témák keltik fel a külföldi diákok érdeklődését és miért stb. A magyar hallgatók cikkei, különösen a finnül írottak, ehhez nyújthatnak fogódzót: nemcsak arról árulkodnak, hogy milyenek szerzőik képességei, mi érdekli őket és milyen szempontból, hanem arról is, hogy milyen alapokat kaptak finn tanáraiktól és azok magyar kollégáitól az ország egyik vagy másik egyetemének hallgatóiként. Készülnek persze ezeken az egyetemeken finn tárgyú szemináriumi munkák, szakdolgozatok is, éspedig gyakran finnül, csak hogy nem olyan könnyű hozzájuk férni, mint egy tanulmánykötethez, melynek szerzői közt egyszerre több oktatóhely diákjai vannak jelen.

Harmadszor, kiadványunk ösztönzést adhat más egyetemeknek, más tanszékeknek és hallgatóiknak arra, hogy kövessék a budapesti példát. A diákkonferenciák, amellet, hogy kétségtelenül fontos terepei az információszerzésnek és a tudományos készségek fejlesztésének, nyelvi értelemben is hozzájárulnak a tanulási (és tanítási) kontextus bővítéséhez. Ha (egyik) hivatalos nyelvük az elsajátítandó nyelv, az újabb nyelvtanulási környezetet jelent, kitágítja a természetes nyelvhasználati szituációk körét, még nyilvánvalóbbá teszi a szövegtípusok sokféleségét. Előadás közben, hozzászóláskor, a hozzászólásokra való reagáláskor stb. a nyelvtanuló autentikus kommunikációs helyzetekben találja magát, s megtanul viselkedni bennük, megtanul idegen nyelven érvelni az álláspontja mellett. Az ehhez szükséges motivációt többek közt az biztosítja, hogy ez a környezet nem

hétköznapi, de nem is idegen, ill. hogy a közönség a megszokott csoportlétszámokhoz képest inspirálóan nagy, de azért nem akkora, hogy a szerepléstől visszaretentsen.

Végül negyedszer: a diáktanulmányok hozzájárulása a Finnország-kutatáshoz korántsem lebecsülendő. Ezen a konferencián is akadt szép számmal előadás, amely kétségkívül új kutatási eredménnyel szolgált, új megoldási javaslatot kínált a felvetett problémára, eddig kevésbé ismert tényeket közölt, vagy gondosan összegyűjtött példákat szolgáltatott valamely jelenség leírásához stb. Nyelvészként nekünk az okozta a legnagyobb örömet, hogy a finn nyelv és használata volt az elsőrendű téma, és mindkettőt többféle szempontból közelítették meg, pl. a transzformációs grammatika, a szövegtan, a nyelvtanítás és nyelvtanulás felől. A legtöbb előadásnak a finn mint idegen nyelv volt a tárgya; az ezzel foglalkozó kutatás számára alkalmasint sokat mondanak a külföldi finntanulóktól származó tapasztalati alapú információk.

De a haszon kérdése tágabb összefüggésekbe is helyezhető. Konferenciánk, bármilyen kicsi volt is, része volt a hosszú múltra visszatekintő finn–magyar kulturális és tudományos együttműködésnek. Ez az együttműködés az Európai Unió korszakában sem szakadhat meg, sőt inkább tovább kell erősödnie, hiszen a finn és a magyar kis nyelvek az unióban, s a kis nyelveket beszélő tagállamok érdekei igen nagy mértékben egybeesnek mind nyelvpolitikai, mind pedig nyelvtudományi és nyelvpedagógiai szempontból. Ilyen közös érdek a kis nyelvek és kultúrák kutatása, amely ugyanolyan érvényű tudást ad az emberről és a világról, mint a nagyoké; éppoly kevésbé periférikus, éppúgy a lényegre érinti, mint amaz. Ezzel kezdettől tisztában kell lennie mindenkinek, aki a tudományokat műveli vagy finanszírozza – így a tudományos pályára készülő fiataloknak is. Ez a kötet sem bizonyít egyebet, mint hogy a kis nyelvek és kultúrák méltóak a kutatásra.

A kötet összeállítását már 2003 őszén elkezdtük, de elkészülése tovább tartott a vártnál. A munkát lassító körülmények közül megemlítendő, hogy az egyik szerkesztő, Yrjö Lauranto, időközben új helyre távozott budapesti posztjáról. A diákokat elérni sem volt éppenséggel könnyű: nagy részük a konferencia után befejezte tanulmányait, és máshová ment, ki dolgozni, ki továbbtanulni, ki kutatóútra a világ valamely távoli pontjára.

Követelményeink az írott verziók tartalmát, formáját és terjedelmét illetően meglehetősen szigorúak voltak. Talán túlfönt is, hiszen az előadók egy része nem is vágott neki a feladatnak. Az elkészült kéziratok alapos javításon és csiszoláson estek át; némelyiket vissza kellett adnunk kiigazításra, kiegészítésre vagy egyenesen újraírásra. Többen épp ekkor álltak el publikálási szándékuktól. Végül tíz cikket fogadtunk el közlésre.

Szerzőinknek több mint fele az ELTE hallgatója, ami érthető is, hisz itt a legrégebbiek a finn szakos képzés hagyományai, és itt van vendégprofesszor, akinek munkássága és tevékenysége ösztönzőleg hat a hallgatóságra. Örvendetes tény, hogy a Pécsi Tudományegyetem is két cikkel képviselteti magát kötetünkben, holott Pécsen csak a finnugrisztikai oktatás keretében vagy fakultatív tárgyként lehet finnül tanulni.

A tíz tanulmányból kilenc közvetlenül, egy pedig közvetve kapcsolódik a Finnország-kutatáshoz.

Balicza Klára (Budapest) *Magyar anyanyelvűek finn beszédjének folyamatossága* c. cikkében a folyamatosság fogalmával és a folyamatosság-mérés módszereivel kapcsolatban foglal állást. Mint írja, az alkalmazott nyelvészetnek eddig nem sikerült egységes, mindenki számára megnyugtató módon definiálnia a folyamatosságot, s az egyszerű nyelvhasználóknak is csak igen homályos elképzeléseik vannak róla, amelyek nem köthetők egyértelműen a nyelvtudás egyik vagy másik részterületéhez. Mértékét kétféle számítással próbálták megadni: az egyik anyanyelvi beszélők értékelésén alapul, a másik pedig olyan mutatókon, mint a beszédtempó, szünetgyakoriság, a szünet nélküli szakaszok átlagos hossza stb. Balicza ezek után saját kísérletét ismerteti: nyelvtanulók angol és finn beszédjének mennyiségi jellemzőit mérte, majd az így kapott értékeket anyanyelvi beszélők értékítéletével vetette egybe. Az eredmény azt támasztja alá, hogy a temporális tényezők relevanciája nyelvenként eltérő lehet. Balicza nem vitatja e változók fontosságát, de rámutat, hogy az eddigi vizsgálatok bizonyos mértékig félrevezetőek, hiszen jobbra monologikus anyagon folytatták le őket. Márpedig feltételezése szerint a folyamatosság inkább interakciós tulajdonság, mintsem pusztán az egyéni beszélői nyelvtudás része, így aztán nem is írható le kizárólag pszicholingvisztikai alapon.

Beczner Barbara (Budapest) azt fejtegeti *Beszédaktus, udvariasság és cselekvésre való készítés: célkitűzések és kutatási alapok* c. írásában, hogy mi a megnevezett tényezők szerepe az idegen nyelv helyes használatában. Röviden ismerteti az ún. tanulónyelvi pragmatika kutatásában használatos elveket, majd, mivel az idegen (nem pedig a második) nyelv elsajátítása és használata érdekli, rátér azoknak az írott kontextusoknak a kérdésére, amelyek sok nyelvtanulónak a beszédaktusminták egyedüli forrását jelentik: a tankönyvi dialógusokéra. Mivel ezek a szövegek, mint írja, rendkívül fontosak a nyelvtanuló szempontjából, elsőrendű követelmény, hogy hitelesek legyenek (vagy annak látszanak). Hiteles tankönyvi dialógusokhoz azonban csak úgy juthatunk, ha valódi kommunikációs helyzetekből kiindulva tárjuk fel a nyelvhasználat tényeit.

Farkas Judit (Pécs) cikkében a finn igei csoport (VP) és a finn (jelzői helyzetű) particípiumok morfoszintaktikai szerkezetének leírására tesz javaslatot. A leírás a generatív szintaxis ún. X'-elméletét követi, és azon az elgondoláson alapul, amely szerint a morfológiai folyamatok egy része a nyelvtan szintaktikai komponensében megy végbe. Így pl. az igező, azaz az igei csoport feje a szintaktikai ágrajz felsőbb projekcióiba (VoiceP, IP) mozog, hogy ott a különböző igei kategóriákban használatos jelekkel és ragokkal egyesülhessen. A modell harmadik, metodikai pillére az ún. indexelt nyelvtan: ennek segítségével válik kezelhetővé a morfológiai információ ismétlődésének, azaz a konguenciának a jelensége, mely a finnben igen sokféleképp nyilvánul meg, l. pl. a számbeli, ill. a személybeli egyezés olyan eseteit, mint *ette olleet lukeneet* 'nem olvastatok', *tulen mielelläni* 'szívesen jövök' stb. Farkas elemzésében nemcsak az inflexió számít szintaktikai folyamatnak, hanem a particípiumok képzése is. A cikk 3. része bemutatja, hányféle kiterjesztés eredményeképp születik az igezőből mellékneves kifejezés (AP). E megoldás előnye, mint olvashatjuk, az, hogy egyszerre képes tükrözni a melléknévi igenévi kategória mindkét arcát.

Fejős Edina (Budapest) az ún. frekventatív-kontinuatív igék használatát és szemantikáját tárgyalja *A frekventatív képzős igék használata a finnben* c. cikkében. Először a két alapjelentés közti különbséget határozza meg, rámutatva arra, hogy eloszlásuk nagyrészt az igei alapszó jelentésén múlik. Ezután az Internetről gyűjtött példamondatai segítségével azt vizsgálja, hogy milyen további jelentéseket fejezhetnek ki a gyakorító-folyamatos képzők az ismétlődés vagy folyamatosság mozzanatán túl, és hogy honnan származhatnak többletjelentéseik. Az alapjelentés és a mellékjelentések avagy aktuális értelmezések (sokirányúság, habitualitás, konativitás, lekicsinylő árnyalat, reflexivitás-reciprocitás stb.) viszonyát boncolgatva arra a természetes következtetésre jut, hogy e mellékjelentések legtöbbször valamely nyelvhasználati szituáció termékei, de születésüket épp a frekventatív-kontinuatív alapjelentés tette lehetővé.

Friedmann Eszter (Budapest) *A szakértői interjú és a krízistörténet mint női magazinok szövegtípusai* c. tanulmánya a szó szoros értelmében vett szövegtípezési munka. A szerző különböző szövegtípuselméletek fényében hasonlít össze két interjúcsoportot, melyekkel finn női lapokban találkozott: a szakértővel készített interjút és a magánéleti válságról szóló beszámolót. Mindenekelőtt az idézés módja és a makroszerkezet szempontjából vizsgálja meg őket, s az egyezések mellett szép számmal mutat ki köztük különbségeket is, melyek arra engednek következtetni, hogy két önálló szövegtípussal van dolgunk. Friedmann egyszerre támaszkodik a Halliday-féle nyelvelméletre és többek közt a labovi szociolingvisztikára, így tisztában

van vele, hogy a szövegtipológiában sem lehet klasszikus, hermetikus kategóriákkal számolni, hisz itt is részben homályosak a határok. Ebből azonban nem következik, hogy prototipikus példányok se léteznének; Friedmann szerint természetszerűleg magának a szövegtípusnak a fogalma is épp ezek meglétén alapul.

Keserű Éva (Debrecen) munkájához egy hat országra kiterjedő kutatási program szolgált indítéskül, melyet jyvaskyläi kultúrakutatók kezdeményeztek egy 1989-es Rosa Liksom-novella recepciójának tanulmányozására. Az eredményeket 2000-ben tették közzé Jyvaskyläben. Két évvel később a szerző ennek a vizsgálatnak egy részét folytatta le debreceni egyetemisták megkérdezésével. A szöveget ő és egy hallgatótársa fordította magyarra. Cikkében ismerteti felmérésének eredményeit, és összeveti őket a többi országban kapott eredményekkel. Az összehasonlításból megtudhatjuk, hogy a magyar fiatalok olvasata közelebb áll a francia, német és finn, mint az angol, észt és bolgár fiatalokéhoz. A finn-magyar irodalmi fogadtatás kérdése régóta foglalkoztatja mindkét ország tudósait. Keserű a H. R. Jauss-féle recepcióesztétikai felfogásból kiindulva leszögezi, hogy az értelmezés első fázisain túl az értelmezésben bekövetkező változásokat is figyelni kéne, azaz ugyanazokat a kérdéseket ugyanazokban az országokban bizonyos idő elteltével újra fel kéne tenni.

Kovács Eszter *Tanszövegek és műfajiság* c. cikke két területet kapcsol össze: a finnek mint idegen nyelvnek a kutatását és a szövegkutatását. A szerzőt az érdekli, hogy milyen szövegtípust képviselnek az általa megvizsgált finnországi és hazai finn nyelvkönyvek dialógusai. Vizsgálódását a szövegtípus fogalmának értelmezésével kezdi. Többek nézetére hivatkozva leszögezi: a társadalmi konvenció alapján minden szöveg meghatározott kommunikációs helyzetet előfeltételez, és magán hordja annak jegyeit; ezenkívül az egy típusba tartozó szövegeknek a funkciója is azonos. Eszerint, mint elemzése során megállapítja, a nyelvkönyvi dialógus önálló életet él, és mára már önálló szövegfajtát alkot, mely csak a tankönyvek világában fordulhat elő. Ezek után azt vizsgálja meg közelebbről, hogy miként befolyásolja a hitelességre törekvés mint pedagógiai követelmény a tankönyvi dialógusok műfajiságát.

Nagy Vince Róbert (Debrecen) a fennomán mozgalom történetének egy évről, az 1863-as esztendőről ad áttekintést a finn eszme-, politika- és sajtótörténet szempontjából. A cikk célja bemutatni, hogyan alakult át ez az eszmei irányzat politikai ideológiává. Mint a bevezetőből kiderül, az 1863-as év azért jelentett fordulópontot ebben a folyamatban, mert ekkor hozta létre

első fórumát, a *Helsingin Uutiset* nevű lapot az ifjúfennománok csoportja Y. S. Yrjö-Koskinennel az élén. A cikk megismertet bennünket az 1860-as évek elejének belpolitikai helyzetével és azzal, hogy mi volt az újonnan alapított újság álláspontja a vitás nemzeti és társadalmi kérdésekben. Nagy szerint a lap s általában a sajtó szerepe a folyamatban az volt, hogy helyettesítette a még nem létező politikai intézményeket, s egyúttal a szó mai értelmében véve formálta a közvéleményt. A szerző saját, átgondolt fordításában idézi Yrjö-Koskinennek a nyelvügyről, a finn államiság kérdéséről, a politikai szabadság fogalmáról, a nyilvánosság szerepéről kifejtett nézeteit, még közelebb hozva ezáltal Yrjö-Koskinen alakját a magyar olvasóhoz.

Panka Erzsébet (Budapest) a finn nyelvtan egyik legtöbbet tárgyalt kérdéséhez, az accusativusi és partitivusi tárgy használatához szól hozzá *A tárgyesetek váltakozásának kezelése a finn nyelvkönyvekben* című cikkében. Írása nagyrészt a probléma pedagógiai-didaktikai vetületével foglalkozik, de a lingvisztikai megközelítés számára is hoz újat, azzal, hogy olyan szempontokra hívja fel a figyelmet, amelyeket a fennisztikában eddig nem volt szokás bevonni a kérdés vizsgálatába. Panka a belső idő behatároltságát / behatárolatlanságát (és az aspektust) tartja a megfelelő kiindulópontnak, de mint írja, tekintetbe kell venni a mondat tranzitivitási fokát is a Hopper és Thompson-féle skála szerint. Vizsgálatának tanulságait összegezve rámutat, hogy a finn tárgyeset-használat nem sajátíttatható el elszigetelt mondatokban, automatikus szintaktikai választásként; ahhoz, hogy tisztázhassuk – megtaníthassuk, megtanulhassuk – az esetmegválasztás feltételeit, mérlegelnünk kell mind a (beszélt vagy írott) szövegegész szerkezetét, mind pedig a nyelvhasználati szituációt, amelyhez szövegünket rendeljük.

A sort **Sági Edit** (Pécs) politikai földrajzi tárgyú cikke zárja. A Barents-régió (*Barents Euro-Arctic Region*) elnevezésű együttműködési szervezet Norvégia, Svédország, Finnország és Oroszország legészakibb területeit és egyúttal öt uráli nyelvű nép, a lappok, karjalaiak, vepszék, komik és nyenyecsek lakóhelyét foglalja magában. E perifériák regionális fejlesztésének gondolata Norvégiától származik, s az alapító okiratot is ott írták alá 1993-ban. A cikk első kézből származó információkkal látja el az olvasót ennek a Magyarországon meglehetősen ismeretlen és – Sági szavával – példaszerű vállalkozásnak a háttéréről, alapelveiről, célkitűzéseiről, szervezeti felépítéséről, arról, hogy milyen szerepet játszottak, ill. játszanak benne a norvég lappok, és hogy hogyan fest a más-más érdek- és referenciacsoportokba tartozó felek közti együttműködés a nyugati lappság szemszögéből.

Ehhez hasonló fennológiai cikkgyűjteményt először a finn szak fennállásának 10. évfordulója alkalmából adott ki tanszékünk, oktatók és volt hallgatók túlnyomórészt magyar nyelvű írásaiból (l. ugyanebben a sorozatban a 6. számot). Jelen kiadványunk a második a sorban. Megjelenését az Oktatási Minisztérium Világ–Nyelv Programja és az ELTE BTK Hallgatói Önkormányzata támogatta. Szponzorainkon kívül köszönettel tartozunk Jeszenői Krisztinának, tanszékünk nemrég végzett hallgatójának, a szövegszerkesztésben és a nyomdai előkészítésben nyújtott segítségéért. Reméljük, a hagyomány ezután is továbbél, és újabb diákkötetek folytatják a sort a magyarországi finn szakos képzés elkövetkezendő jubileumain.

Budapest–Tampere, 2004 őszén

A szerkesztők